

Ks. Stanisław Kozierowski z Winnejgóry

docent nauk pomocniczych historii
Uniwersytetu Poznańskiego

Ziemia Gostyńska

w świetle nazw geograficznych

i najdawniejszych źródeł średniowiecza.

Ziemią Gostyńską nazywam, rozszerzony nieco w granicach, dzisiejszy powiat gostyński czyli czworobok, którego zachodnią stronę tworzy linja Krzywiń—Bojanowo, południową Bojanowo—Jutrosin, wschodnią Jutrosin—Borek, a północną Dolsk—Krzywiń. Północną część tego obszaru zajmuje dorzecze rzeki Obry, a południową dorzecze rzeki Orli; oba zlewiska łączy rzeka Kania, niegdyś zwana Bukownicą. Materiał topograficzny tego odcinka Wielkopolski znajduje się w 7 moich tomach Badań nazw topograficznych, do których czytelnika odsyłam, gdyby chciał się dokładnie zapoznać z źródłami. Do zespołu imiennictwa geograficznego naszego terytorjum zaliczam wszystkie nazwy rzeczek i strumieni, jezior i stawów, łąk i pól, wzgórz i lasów, które zowie uroczyskami, dalej miejscowości dziś nieistniejących, wreszcie i miejsc osiedlonych i w średniowieczu zamieszkałych. Na tym, stosunkowo niewielkim obszarze, poznamy bogactwo starego imiennictwa polańskiego; można śmiało rzec, nie było zakątka, łąnu, ni strumyka, któremuby nasi przodkowie nie poświęcili uwagi, ni dali imienia. Nawet niektóre dęby stare miały swoje nazwy, otoczone wciąż może jeszcze z pogańskich czasów. Przegląd tego obfitego zasobu nazw przedstawi nam ziemię Gostyńską w pierwotnej jej szacie w tych odległych i zamierzchłych czasach, gdy Polanie osiedlali puszcze i dąbrowy nadobrzańskie, przedstawi nam nazwiska praocjów i patryarchów naszego szczepu, którzy przed niepamiętnymi wiekami zakładali pierwsze osiedla w ziemi Gostyńskiej. Wieki minęły, ziemia pokryła się gęstymi osadami, po głuchych borach i lasach rozlegał

136660

Pogorzela, Kobylin i Jutrosin szła granica powiatów kościańskiego i pyzdrskiego, tak, że cztery te miasta należały do Pyzdr, prócz tego kilka wsi w południowo-wschodnim kącie, jak Czeluścin, Smolice według rejestrów poborowych powiatu kościańskiego z r. 1580 i powiatu pyzdrskiego z r. 1578.

Pod względem kościelnym wchodziła ziemia Gostyńska, należąca zawsze do diecezji poznańskiej, w skład archidjakoconatu śremskiego a dekanatów krobkiego i śremskiego.

V. Stosunek własności książęcej, rycerskiej, zakonnej i biskupiej.

Darowizny książęce na rzecz rycerstwa i kościoła sięgają pierwszych czasów chrześcijaństwa w Polsce, dlatego trudno obecnie z kilku skąpych zapisów średniowiecznych odtworzyć sobie postać dawnej własności książęcej. Dolsk już r. 1136 należał do arcybiskupa gnieźnieńskiego, Krobia była już r. 1232 własnością biskupa poznańskiego, okolica Lubinia już około r. 1070 należała do rycerstwa a mianowicie do rodu Awdanów. Jeden pewnie z członków tego rodu, może Skarbimir. Pewnie jeden z rodu Wyskotów zwyciężył w pojedynku ok. r. 1108 księcia Zbigniewa pod Sądowem na Śląsku, otrzymał za to od księcia Bolesława Krzywoustego jako czacz czyli nagrodę miasto Poniec z okolicą Pępowa dzierżyła już r. 1357 kapituła gnieźnieńska, zresztą nie wiemy, czy posiadała to z darowizny książęcej czy prywatnej zaimany z rycerstwem. Zstają Strzelce, za czem nazwa przetrwała, w XV w. własność rycerska, Grabonóg, może w nim dwór księcia Przemysła II. bo tu dwa razy zapisany r. 1275 i 1282, Karzec jako gród kasztelański, r. 1394 włość rycerska, Szelejewo (r. 1241). W końcu zostały Pasierby jako starostwo niegrodowe (Słow. geog. VII. 885).

1. Najpotężniejszy i najdawniejszy ród rycerski w tych stronach, który wielką władą częścią ziemi Gostyńskiej, to ród Wilków a. Skarbków a. od Awdana Awdanów nazwanych, do dziś zaś w Polsce pod nazwą Habdanków a. Skarbków znany. Pierwszy zapisany członek tego rodu żył w połowie XI w. Michał zwany później Skarbkiem z Góry, urodził się może za panowania Kazimierza Odnowiciela ok. r. 1040, zmarł zaś 7 sierpnia ok. r. 1113 za panowania Bolesława Krzywoustego. Nie wiemy, z której pochodził Góry, bo wchodzi w grę Góra (r. 1324), dziś Górka pod Świerczyną, Góra (r. 1392) niegdyś posiadłość tego rodu

pod Jaraczewem i Góra, która członek tego rodu Pakosław około roku 1206 zlecił Benedyktynom lubińskim, pod Jeżowem pow. brzeziński. Poniżej pierwsza Góra od Świerczyny najbliższej się znajduje Lubinia i Krzywina, starych ośrodków tego rodu, można ją uważać jako siedzisko naszego Michała. W tym razie znaleźlibyśmy też odpowiedź na pytanie, kto założył i budował Czerwoną kościół pod tytułem św. Idziego, do Duninowskich zaliczany, w XII—XIII w. w dzisiejszej Czerwonej wsi. Był to niezawodnie także członek naszego rodu. Michał z Góry, którego imienia monogram M cały ród w późniejsze wieki przetrwał jako znak herbowy do dziś dnia, sprawdził do posiadłości swej Lubinia pod Krzywiniem około r. 1070 z Leodjum (Liege) w Belgji Benedyktynów i uposażył im hojnie klasztor. Posiadał klasztor lubiński r. 1258 kompleks składający się z 54 wsi, przeznaczenie nadanych przez fundatora Michała z Góry, jego współrodowców a tylko nie wielu nadanych przez rodzinę książęcą lub inne rycerstwo. Na naszem terytorjum wchodziły w skład dóbr klasztoru Mościszki, Bieżyn, niez. Warla, niez. Kuszewo, niez. Zdunowo, Kosowo, niez. Posepsko, Szczodrochowo, Stężyca, Cichowo, Dręczewo, Krerowo, Osowo, Stankowo, Smolice, Melpin, niez. Grodowo, Stemowo, Krzywiń i t. d. Imiona członków rodu Awdanów zapisali zakonnicy między pierwszymi dobrodziejami w spisie bractwa klasztoru lub w spisie zmarłych z pierwszych dziesiątków XII w. Są tam Skarbimir, Jaskotel a. Jaszcołt, Przedwoj, Henryk, Dobiesław, Szczedryk, Michał i Pakosław, znani są jeszcze Awdance Mścigniew, Morzysław, Florian a. Tworzjan i Tworzimir, Lasota a zwłaszcza Wilk. Otarzali oni ze wszystkich stron majątkami swemi klasztor i niejedną z nich zlecił posiadłość swą zakonnikom. Cichowo darował przed r. 1237 Józef Dobiesławicz, który r. 1246 dzierżył Tworzymirki, Stankowo zlecił Stefan. W Lubiatowie w XV w. z tego rodu znani Czema i Mikołaj r. 1406—12, (właściciel r. 1398 Gawron a w r. 1408 Daleszyna i Dusiny), i Szczedryk r. 1472, w Małachowie Wilk r. 1310. stąd nazwisko Malechowskich. w Kołczkowicach Pakosław r. 1366—90, od jego synów pochodzą Konarscy i Kołczkowscy, w Pakosławiu Michał r. 1310, Dobiesław r. 1400, w Skoraszewicach Skarbimir r. 1315, Dobiesław r. 1410, Mścigniew r. 1397—1425, po nich Skoroszewscy, w Chwałkowie Dobiesław r. 1399, w Bartoszewicach Skarbimir r. 1405, w Wilkonicach Wilk r. 1310, w Domaradzicach Szczedryk r. 1426, w Sarbinowie Habdank r. 1386, w Chojnie Pakosław r. 1396, w Gogolewie Habdank r. 1422, wzięli jeszcze nazwiska Awdance z Przyborowa Przyborowscy, z Włostowa (r. 1408)